

יאמרו דעת

ערב ראש השנה תשע"ו

גליון זה הינו מהדורה מיוחדת כתוספת לגליונות יאמרו דעת, העוסק בעניני דיומא, ערב ראש השנה תשע"ו, בחולין בטהרה בעשרת ימי תשובה ועניני טומאת דבש, חלק מהדברים כבר נדפסו בגליונות הקודמים, ודבר בעיתו מה טוב, חדשים גם ישנים, להרבות הדעת. כתיבה וחתימה טובה

בדין חולין בטהרה בעשרת ימי תשובה

כתב

הטור

אוכל

שהוא

אינו מוכשר, וכך גם לא יקבל טומאה וגם לגבי שתיה שלילך אצל הבאר או הנהר וישוח וישתה ומחמת כן לא יטמאו המים. ובאליה רבה שם בסימן תרג כתב על דברי השל"ה: "וצ"ע דנטמאו בפיו כדאיתא בקידושין דף כ"ה [ע"א], וכו' ולענ"ד דהא מקוה לא מטמא ומים שבפיו מחובר למקוה עד שיבלענו, ובית הסתרים לא מטמא", וכוונתו הלקשות דמה יהני מה שהוא הולך אצל הנהר, הרי הרגע שהוא שותה את המים המים נטמאים, דשם בקידושין מבואר שהנוגע בשפתיו וכן בלשונו הרי הוא נטמא דחשיב מקום זה כגלוי לענין להטמא במגע, וכתב על זה שכיון שהוא שותה ממעין ומקוה שהוא טהור, כל זמן שהמים בפיו והם גם מחוברים למעין הרי הם טהורים, ולאחר שבאו למקום שאינו נראה אז הם כבר נחשבים בבית הסתרים ואין הם נטמאים ממגע זה ולכן נחשב שהוא עדיין שותה משקין טהורים.

אבל יש לעיין בדבריו היאך יתכן אכילת חולין בטהרה באדם טמא כלל, דהרי רוק הוא אחד מתולדות המים, כדאיתא במכשירין תולדות למים היוצא מן הפה, ורוק הוא בכלל זה, ובשלמא באדם טהור כיון שהוא טהור ורוקו טהור, עדיין יכול לאכול חולין בטהרה, אבל באדם טמא שרוקו טמא, ד"משקין היוצאים מן הטמאים כמשקין שהוא נוגע בהם" [טבו"י ריש פ"ב], היאך יתכן בו אכילת חולין בטהרה כיון שהוא הוכשר ברוקו, ונטמא בו.

במשנה כלים פ"ח מי"א: "היה אוכל דבלה בידים מסואבות והכניס ידו לתוך פיו ליטול את הצרור ר"מ מטמא, רבי יהודה מטהר. רבי יוסי אומר אם הפך טמא ואם לא הפך טהור. היה פונדיון לתוך פיו רבי יוסי אומר אם לצמאו טמא". ובר"ש שם פרש שרבי מאיר ס"ל שהמשיקה חשיב תלוש כל זמן שאוכל ולכן מטמא, ור"ס"ל שלא חשיב משקה כל זמן שהוא בפיו עד שיצא לחוץ, ורבי יוסי ס"ל שאם הפך הדבלה חשיב שהרוק תלוש ואי לא חשיב מחובר. [ודעת הר"מ היא אינה כדעת הר"ש,

אור"ח סימן תרג: "ירושלמי ר"ח מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שבעה ימים בשתא וכתב אבי"ה קבלתי אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ ע"כ וקורא אותן ז' ימים לפי שבר"ה לא היה צריך להזהר לאכול בטהרה שפשיטא שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגלא ולא נשאר עדיין אלא ז' ימי חול שהוצרך להזהירו עליהן וע"כ נוהגין באשכנז שאף מי שאינו נוהר מפת של עו"ג בעשי"ת הוא נזהר", ומבואר שבכלל הנהגת עשרת ימי תשובה הוא אכילת חולין בטהרה, ואפ שאין הוא חייב כל השנה לאכול חולין בטהרה אלא אי רצה לאכול אוכלין טמאים ולטמא עצמו רשאי, אלא שנפסל גופו מלאכול בתרומה וקדשים, באופנים מסוימים, וצויה ר"ח לרב שאם יכול לאכול חולין בטהרה כל השנה מחמת מעלת הטהרה יאכל, ואם לא יאכל חולין בטהרה בימים אלו, שהם שבעה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים [ונראה מדברי הטור שבאמת יש חיוב לאכול חולין בטהרה ברגל, שכיון שראש השנה הוא רגל לענין זה ודאי שהוא יאכל חולין בטהרה, ויש לעיין בזה ואכ"מ].

ובשלח בשער האותיות אות ט' כתב: "עוד יש טהרה באכילה, וכמו שהיו נוהגים הקדמונים (חגיגה יח ב; רמב"ם טומאת אוכלין פט"ז הי"ב) שהיו אוכלין חולין שלהן בטהרה. אבל הוא דבר כבד במאד לקיים זה, מאחר שאנחנו כולנו טמאים, אם כן צריך לראות שלא יהיה המאכל מוכשר לקבל טומאה, דהיינו הלחם שהוא אוכל צריך להיות דגן שהיה משומר, שלא בא עליו מים משעת קצירה, נמצא שלא הוכשר לקבל טומאה, וילוש העיסה במי פירות גם כן, שהם משומרים, שלא בא עליהם מים משעת קצירה, ולא יוכל לאכול כי אם ביצים ופירות שלא הוכשרו. וכשירצה לשתות, ילך אל הבאר או אל הנהר, וישוח וישתה, שלא יגע בהם ויטמאם. והאלהי הקדוש האר"י ז"ל היה נוהג כן מראש השנה עד אחר יום כפורים". ומבואר בדבריו שגם היום יתכן לאכול חולין בטהרה, וזה על ידי שיאכל

אי דבש מטמא טומאת אוכלין בעודו בכוורת

במשנה עוקצין פ"ג מ"א: "חלות דבש מאימתי מטמאות משום משקה בית שמאי אומרים משיחרחר וב"ה אומרים משירסק". והיינו שדבש הוא כנוס בתוך החלות שבתוך הכוורת, ונחלקו מאימתי הוא חשיב משקה אי משעה שיחרחר או משעה שירסק את החלות להוציא הדבש מתוכם. ולא נתבאר במשנה כאן אי דבש יכול להיות אוכל אלא רק מאימתי הוא משקה. אמנם בגמ' ב"ב פ: אמר רב כהנא דבש בכוורת אינו יוצא מידי מאכל לעולם, ובגמ' נחלקו אביי ורבא בבאור דברי רב כהנא, ומ"מ מבואר שדבש בעודו בכוורת חשיב אוכל. וכנראה הטעם שכיון שהוא עם השעווה אנשים אוכלים אותו כמות שהוא ולכן מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה. וכן הוא בגמ' שם, אבל התוספתא פליגא, דבתוספתא טהרות פ"ב: "דבש הזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין חשיב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין", והיינו שבזמן שהוא בכוורת אינו לא אוכל ולא משקה ואי זב מהכוורת יכול להיות אוכלין או משקין [ולקמן יבואר גדר המחשבה בזה]. וכן בתוספתא סוף עוקצין: "אמר רבי יהודה לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על חלות דבש שאינם מקבלות טומאה באיביהן ומימיהם של כהנים לא נמנעו להיות בודקין [פרוש כמו בזקים] עליהם יין בטומאה ורודים אותה בטהרה על מה נחלקו על השבת ועל השביעית וכו'" והיינו שדבש הכנוס בתוך הכוורת לא מקבל טומאה והיו מתזים עליו יין בטומאה, וא"כ אין הוא אוכל בתוך הכוורת ופליגא התוספתא על הגמ'. ובר"ש כתב שאי הוא מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה בעודו בכוורת, א"כ קמ"ל המשנה מאימתי מטמא טומאת משקין היינו שכבר אינו מטמא טומאת אוכלין, אבל לפי התוספתא שאין לו טומאה בעודו בכוורת היינו שמטמא טומאת משקין מכאן ולהבא.

אי דבש מטמא טומאת משקין בעודו בכוורת

ונחלקו הראשונים אי מהני ליה מחשבה בעודו בכוורת למשקין. דבשטמ"ק שם הביא דעת הראב"ד שמהני מחשבה אפ' בעודו בכוורת ואי חישבו למשקין מטמא טומאת משקין בעודו בכוורת. אמנם הרשב"א שם כתב שאינו כן ולא מהני, וזהו הפרוש שאינו יוצא מידי מאכל לעולם היינו אפ' אי חישבו למשקין. וכדברי הראשונים שלא מועיל מחשבה למשקה בעודו בכוורת כן הם גם דברי תוס', דתוס' שם הקשו על הא דאמר רב כהנא דבש בכוורתו אינו יוצא מידי מאכל לעולם: "תימה לר"י דבמס' מכשירין חשיב דבש בהדי שבעה משקין ואומר ר"י דהיינו לאחר שהופרש מהשעווה אבל בכוורתו שהוא עם השעווה יש עליו תורת אוכל ולא תורת משקה". והיינו שהקשו איך אמר רב כהנא שאינו יוצא מידי מאכל לעולם הרי שנינו שפעמים שהוא משקה, וע"ז אמר ר"י שכל החידוש של רב כהנא שהוא לא יכול להיות משקה בעודו בכוורת והוא תמיד אוכל שם ויש עליו תורת אוכל ואינו יכול להיות משקה בעודו בכוורת, ומה ששנינו שהוא משקה היינו לאחר שהופרש מהכוורת יכול להיות משקה. ולכא' נראה שהיה ברור לתוס' שאי זב מהכוורת היה יכול להיות משקה ובה היה מתישב שמה שמצינו דבש שהוא אוכל היינו שחישב עליו לאוכלין ומה שמצינו שהוא משקה מיירי שחישב עליו למשקה, וכל קושיתם על דברי רב כהנא היתה שלא יוצא מידי מאכל לעולם וזה לא יתכן, ותרצו שמה שהוא התכוון היינו בעודו בכוורת, ועולה לפי תרוץ זה שלא מהני מחשבה על הדבש בעודו בכוורת למשקין.

והר"ש פרש: "משיחרחר פרש בערוך משיביא עשן ויעשן להבריח הדבורים כאילו מחרחר ריב עם הדבורים מלשון לחרחר ריב ואית דאמרי מיהרהר משיחשוב מחשבה לרדות הדבש". והיינו שלפי דעת בית שמאי מהני מחשבה למשקין בעודו בכוורת אבל לפי ב"ה לא מהני אלא עד שירסק, ולכא' עולה שדברי הראב"ד שמהני מחשבה בעודו בכוורת הם תלויים בב"ש וב"ה, ויש לעיין בזה.

אבל בפה"מ שם כתב: "וכבר ידעת שהדבש מכלל שבעה משקין וכל זה שהוא נוזל אבל כל זמן שהוא בבתי השעווה אינו משקה אז וכבר ידעת כי לטומאת משקין יש פרטי דינין שהיא מיוחדת בהם שהם תחילה לעולם וזולת זה ממה שנתבאר בסדר הזה. ואמר בית שמאי כי משיחמם אותם להוציא דבשן נחשבים משקה ואפ' קודם צאתו. וכבר קדם לנו כי חרחור הוא חוזק החום אבל מי שפרש משיחרחר משיעורור ריב עם הדבורים ויתחיל לגרשם מן לחרחר ריב הוא באור שאינו תואם לעיקרין לפי שהכל מודים שדבש בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה". והיינו שהר"מ חולק בזה ואמר שלא מהני מחשבה בעודו בכוורת וזאת משום שדבש בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה וכמו שהובא לעיל מדברי התוספתא בכמה מקומות, אבל הראב"ד כתב כן לפי שיטת הגמ' שהוא יכול להיות אוכל וגם יכול להיות משקה, וכמו שמבואר בדברי הראב"ד שם, ולפ"ז לא קשה על דברי הראב"ד והערוך.

בדין רצון בדבש בחישבו למשקין

ובגמ' ע"ז לט: "ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו עכו"ם וישראל רואהו והדבש והדובדבניות אע"פ שמנטפין אין בהם משום הכשר משקה" ובגמ' שם: "אין בהם משום הכשר משקה ורמינהי הנוצר לגת שמאי אומר הוכשר הלל אומר לא הוכשר ואודי ליה הלל לשמאי התם קא בעי ליה למשקה הכא לא קא בעי ליה למשקה". והנה רש"י פרש שם בדובדבניות שהם אשכולות של ענבים, ולפ"ז מובן היטב המשך הגמ' שם שלכא' הוא בגדר של הנוצר לגת והוכשר, וע"ז אמרו שכיון שלא בעי ליה למשקה לא הוי בכלל הנוצר לגת. אבל הר"מ בפה"מ שם פרש בדבדבניות באופן אחר וז"ל שם: "והדובדבניות אותם החתיכות שרודים מן הכוורת שבהם הדבש ואף על פי שהם נוטפות לחות לא נאמר שמא הזיל עליהם יין. וגם אותה לחות לא תכשיר ואע"פ שהדבש מכשיר מכלל השבעה משקין כמו שזכרנו וכמו שנבאר במקומו במסכת מכשירין לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל לא משקה עד שמתכין אותו ומוציאים דבשו ובתוספתא מסכת טהרות דבש הזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין חשיב עליהם לאוכלין מטמא טומאת אוכלין וזה לפי שלא התיחד המשקה בעצמו עד שמתכין אותו בכוונה ומסלקין אותו מן הדונג ודע זה". והיינו שהוא פרש בדובדבניות שהם חלות דבש הנלקחות מהעכו"ם, ואין אנו אומרים שהם מוכשרים מחמת הלחות שיש עליהם מהדבש אע"פ שהדבש משקה כיון שהוא בכוורתו לא חשיב משקה, וא"כ צ"ע מה אמרו על זה בגמ' שהיה בדין שיהיה מוכשר כמו הנוצר לגת.

ונראה, שהרי שיטת הר"מ בפה"מ היא לא כמו שכתב בספר וכמו הגמ' ב"ב, אלא כדברי התוספתא שדבש בכוורת אינו לא אוכל ולא משקה, וא"כ היכי משכחת ליה דבש שהוא אוכל ודבש שהוא משקה וע"ז אמר הר"מ שאי חישב עליו למשקין מטמא טומאת משקין ואי לאוכלין טומאת אוכלין, אבל סתמו הוא למשקה, וגם כל מה שמהני בו להיות משקה אין הוא בזב מאליו אלא רק אם רדה הכוורת ועשה מעשה או שחשב בשעה שהוא זב מהכוורת יהני מחשבתו למשקין אבל אי זב מאליו, כגון שבא ומצא שנטף דבש מכוורת בלא כוונה לא יהיה לו טומאת משקין ללא מחשבה וכמו בכל משקה שצריך מחשבה ולא מהני סתמא אלא אם כן חישב עליו [וכמו חלב שחלבו כמתעסק וכו']. וא"כ אמנם שהוא עומד להיות משקה אבל כל זה רק אי עשה בידיים, וטומאת אוכלין בדבש לפי זה הוא רק שחישב לפני שזב מאליו או שבידיים ריסקו לאוכל. והוא מדיוק בלשון הר"מ שכתב עד שמתכין אותו בכוונה, וכן עד שלא התיחד המשקה. וא"כ הדימוי בין זה לבוצר לגת עולה יפה, שגם בבוצר לגת מה שיש משקין על הענב הוא אינו מדעת אלא כך הוא ממילא בדרך הבצירה, והגזרה שם היתה שמשקין אלו יהיו לרצון אפ' שלא חשיב עליהם ממש וא"כ אף אנו נאמר בדבש הזה שהוא מחוסר מחשבה כיון שהוא לא לרצון ועומד להיות לרצון נגזור עליו שיהיה לרצון מעכשיו, וע"ז

אמרו שלא בעי ליה למשקה זה אלא למה שיצא ממנו מכאן ואילך. ולפי דרך זו בבאור פה"מ נמצא שמה שכתוב דבש הזה מכוורתו מטמא טומאת משקין היינו דווקא שחישב או רדה אבל בזב מאליו ממש לא הוי משקה. אלא אי חישבו למשקין מטמא טומאת משקין ואי לאוכלין מטמא טומאת אוכלין.

וכדברינו הללו נמצא גם בדברי הגר"א, דבתוספתא פ"ב טהרות: "דבש הזה מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין". ובגר"א שם יש גרסא אחרת: "דבש הזה מכוורת דבורים אינו מטמא לא טומאת אוכלין ולא טומאת משקין, חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין". ובפרושו שם: "דבש הזה מכוורת פרוש שלא נטל מכוורת אלא שזב מאליו לכך כשחושב לאוכלין הוי אוכל אבל לאחר שנטל מכוורת ודאי משקה הוא". והיינו שאין התוספתא מייירי כלל על הדבש שבתוך הכוורת שהוא לא מטמא כמו שהבאנו לעיל בשיטת התוספתא, אלא שאי זב מאליו מהני בו מחשבה לאוכלין או מחשבה למשקין אבל אי רדה את הכוורת למשקין תו לית ביה טומאת אוכלין אפי' אי חישב עליו מכאן ולהבא.

ובר"מ בספר פ"א מט"א הי"ח: "דבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה. רדה הדבש משירסק החלות מיטמא משום משקה דבש הזה מכוורתו מטמא טומאת משקין חשב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין". והיינו שדבש בכוורת מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה והוא כשיטת הגמ' שיש לדבש טומאת אוכלין בסתמא בעודו בכוורת. ואי רדה הדבש וריסק החלות חשיב מעתה ואילך כמשקה וכדברי ב"ה, ואי היה דבש שזב מאליו, מטמא טומאת משקין – אבל רק אי חישבו למשקין ולא ראה הר"מ להזכיר זאת שדווקא במחשבה משום שכן הוא הדין בכל משקה שצריך מחשבה מיוחדת וכמו שנתבאר החילוק בין רצון דמשקין למחשבה דאוכלין, אבל הא מיהת כל זמן שלא חישבו למשקה אי חשיב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין אבל לא טומאת משקין, וכמו חלב שחלבו כמתעסק שאינו משקה ומהני ביה מחשבת אוכלין מכאן ולהבא.

במה' האחרונים ובדברי הט"ז אי מטגן אגוזים בדבש אי חייב בנט"י

ונחלקו האחר' בשו"ע קנ"ח לגבי דבר שטיבולו במשקה אי מטגן אגוזים בדבש צריך נטילת ידיים, דהמג"א כתב בשם ברכת הזבח שלא צריך נט"י שהדבש שלנו חשיב כאוכל אמנם בט"ז שם חלק ע"ז בתוקף, וז"ל: "דאיתא בסוף עוקצין חלות דבש ומאימתי וכו' משירסק פרוש משירסק החלות להוציא הדבש ובזה ודאי דכל הדבש שלנו מרסקים אותו מן החלות שהם עם שעווה. ובזה הוא משקה אפי' חישב אח"כ עליו לאכילה כיון דעביד בהם מעשה למשקין וכ"מ להדיא מדברי הר"מ ז"ל: "דבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה" פרוש אפי' לא חישב עליו לאוכלין. "רדה הדבש משירסק החלות מיטמא משום משקה דבש הזה מכוורתו מטמא טומאת משקין חשב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין" הרי שלגבי רדה הדבש

לא כתב חילוק דחשב לאוכלין כמו שכתב גבי זב אלא ודאי כדפרש בדבש שרדה אותו נעשה במעשה משקה לא יועיל לו אח"כ מחשבה לאוכלין דאין מחשבה מוציא מידי מעשה וכו' מה שאין כן בזב מאליו יכולה מחשבה להוציא אח"כ ממה שהיה תחילה סתמו למשקה ואין לומר דכיון שטיגנו לדבש הוא עשה בו מעשה זה אינו דלא חילקו בזה לומר דמעשה מבטל מעשה אלא לענין כלים לטומאה שירדה על ידי מעשה שעשה עליו בזה אמרו דשינוי מעשה שעשה באותו כלי לבטלו מהני אבל הטומאת אוכלין לא שייך לומר וכו'". ועולה ממנו שהוא למד שאי עשה מעשה למשקין לא מהני ליה אח"כ מחשבה לאוכלין אבל אי לא מעשה מעשה אלא רק על ידי מחשבה מהני מח' לאחר מכן.

ובט"ז הבין בדברי הר"מ, שאי עשה מעשה למשקין לא מהני ביה שינוי מעשה לאחר מכן למהוי אוכל, וכל מה שמהני ביה הוא רק באופן שהוא זב מאליו והוי משקה אי חשיב עליו לאוכל חשיב אוכל. אמנם, יש להקשות על זה שגם אי זב מאליו לא מהני מה שזב מאליו למהוי משקה ללא מחשבה למשקין, ובטומאת משקין צריך שיהיה לרצון ולא די במחשבה של מה שעומד למהוי משקה ולשימוש משקה וזה כל דין רצון האמור במשקין מה שאין כן באוכלין שדי בזה מחשבה היינו שאי עומד לאכילה באותו מקום חשיב כאוכל ומטמא טומאת אוכלין, וא"כ כל מה שכתב הר"מ שאי זב מאליו היינו משקה היינו שחשיב עליו למשקין באותה העת, וכיון שסתמו עומד לשימוש משקה לא מטמא טומאת אוכלין ללא מחשבה אלא כל זמן שלא חישב עליו למשקה יכול לטמא טומאת אוכלין, וכמו כן אנו נאמר בחלב שחלבו כמתעסק שאינו משקה אי חשיב עליו באותו זמן לאוכל חשיב אוכל ולא משקה, וכמו כן הוכחנו זה מדברי הר"מ בפה"מ בע"ז, וא"כ נמצא בר"מ שלעולם אין דבר שהוא אוכל ומשקה או שייך שיהיה אוכל ומשקה, אלא כל זמן שהוא בכוורת מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה שכיון שהוא מעורב עם השעווה שלו לא יכול להיות משקה ושימוש שלו כעת כל זמן שלא הופרד הוא לאוכל אבל אי הופרד ממנו למשקה הוי משקה או אם ריסק במחשבה לאוכלין חשיב אוכל, ועוד, אם נאמר באופן של שהוא החשיב משקה מחמת שהיה עליו מחשבה כיון שהוא כבר משקה והוא משקה גמור מה אכפת לנו היאך הוא בא לידי שם משקה אי ירד לידי זה במחשבה או אם עשה בו מעשה לזה, הרי כעת הוא משקה ולא מהני ביה שינוי דמשקה לא יכול היות אוכל, לכן נראה לפרש בכוונת הט"ז היא שבכה"ג מהני מחשבה לאוכלין אפי' שרוב בני האדם משתמשים בזה שימוש של משקה ולא נאמר שבטלה דעתו במחשבת האוכלין הזו אלא מטמא טומאת אוכלין, אבל אי רדה את הדבש למשקה תו לא מהני. [ובדעת החולקין נראה שכיון שהיום הדבש שלנו רובו לאכילה ולא למשקה, שאין שותים היום מי דבש ורובו עומד לתבשילין וא"כ גם כשרודים אותו הוא כדי שיהיה אוכל ולא משקה, וא"כ המטגן בדבש חשיב כאילו מטגן באוכל כמו מטגן בשומן, וכן לפ"ז כל המטביל בדבש לא יהיה צריך נטילת ידיים אלא אם כן חישבו בהדיא למשקה].

המשך מעמוד הראשון

יעו"ש, והנה אי מייירי דווקא בדבלה, א"כ יתכן שאפשר לאכול חולין בטהרה האידנא אי יאכל דברים שהם לא כמו דבלה שמנה דניחא ליה ברוקו, אבל אי הדין הזה הוא בכל האוכלין, צ"ע. [ובמקד"ד טהרות (סימן מג ה) הקשה מההיא דתרומות (פ"ה מ"א) סאה של תרומה שנפלה לפחות מק' חולין טמאים דאוכלו נקודים או קליות או ילושו במי פירות, ומאי מהני הא מתכשר באכילתו ברוק שבפיו א"כ טימא הטמא את הטהור, וצ"ע, מיהו יתכן שיאכלם פחות מכביצה, ואז שם אם הם מוכשרים לא יוכלים לטמא אחרים, ויש לעיין בזה עוד]. ופתח מצאנו בזה, כיון שהלכה כרבי יוסי שאם הפך הרוק בפיו הרי הוא טמא ואם לאו הרי הוא טהור, א"כ יתכן שלא הפך המאכל בפיו וא"כ הרוק היוצא ממנו לא חשיב לנעקר אלא כגוף ואינו משקה בשעה זו, וא"כ יתכן לפי זה אדם טמא שאוכל חולין בטהרה.

ואכ"מ. וא"כ נמצא שלרבי מאיר הרוק בשעת אכילה חשיב תלוש, לרבי יהודה מחובר ואינו מטמא ומכשיר, ולרבי יוסי אם הפך ברוקו הרי הוא חשיב תלוש והוי משקה. והנה הגם שנחלקו הראשונים אי רוק צריך תלישה לרצון [ספ"ג דטבול יום], מ"מ כל זה הוא באדם טהור, אבל רוק של אדם טמא מטמא ומכשיר גם ללא רצון, וזו היא ששינוי בריש מכשירין "משקים טמאים מטמאים שלא לרצון", וא"כ לפי"ז לא יתכן אכילת חולין בטהרה כיון שהוא מוכשר ברוקו.

ובירושלמי חגיגה נחלקו האמוראים אי המשנה הזו מייירי דווקא באוכל דבלה שהיא שמנה דניחא ליה במשקין בפיו, ולכן חשיב הרוק כנתלש, וכך סובר חזקיה, או שבכל האוכלין כולם הרוק נחשב כתלוש לרצון, והקשו שם מכמה מקומות ותרצו

קדימה בברכה בפרי טהור הרב מ. נחמיה הלברשט

על השמטת פוסקי זמנינו שלא
העירו בזה (כמדומה). ואפשר דפרי

שלא הוכשר גרע מפת טהורה של הירו', דהא ידועים דברי רש"י
(בויקרא יא, לז) בטעם הא דבעינן הכשר מים לקב"ט "שלא
הוכשר ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים",
ומקורו מלשון הגמ' בחולין (קית). פירות שלא הוכשרו כתנור
שלא נגמרה מלאכתו. ועי' בחינוך (מצוה קס) בביאור הענין,
[ועי' ברמב"ן (ע"ת שם) באופ"א ואכמ"ל]. ולפ"ז י"ל דפרי שלא הוכשר
גרע מפת טהורה, דפת טהורה אוכל גמור הוא משא"כ פרי שלא
הוכשר "לא נתקן לקרות אוכל". ואדרבה אפשר דגרע אף מפרי
שהוכשר ונטמא, דהא פרי שהוכשר הוא כדוגמת "שלם" לעומת
הפרי שלא הוכשר, ומעלת "שלם" עדיפא על "טהור", כדמשמע
בירו' ובטור (שם) דרך לגבי נקי [וטמא] לעומת טהור [קיבר] קאמר
דעל איזה שירצה יברך, משמע דלגבי שלם דעדיף מנקי, שלם
[טמא] קודם לטהור [פרוס].

הערת המערכת

אחרים הרי הרוק לא נחשב תלוש ואינו מוכשר באכילתו אמנם
רבי יוחנן שם ס"ל שבכל האוכלין הרוק מכשיר, ויעוין במקד"ד מג
ד' שהקשה מהגמ' בכורות כב בסאה תרומה טהורה שנפלה לתוך
חולין טמאים תאכל ניקודים או קליות, וזאת כדי שלא תטמא,
ולפי רבי יוחנן הרי היא טמאה ברוקו, וא"כ ה"ה כאן לגבי אכילת
חולין בטהרה האדנא. מיהו, יתכן שאפ' אי היה אוכל את הפת
ונטמאת, מ"מ הברכה היתה על פת טהורה, ומידי דהוי אברכה על
כל שלם שהטעימה היא אינה במה שהוא שלם אלא בחתיכה
וה"נ כאן, ויש לעיין.

הנה בט"ו בשבט נוהגים לאכול
כו"כ מיני פירות האילן, וידוע סדר

הקדימה (בברכתן שוה): מין שבעה, שלם, חביב, (עי' בשו"ע ומ"ב
סי' ריא). ולכאורה יש לדון בדבר חדש, דיש להקדים פרי שלא
הוכשר שהוא טהור, מעל פרי שהוכשר ונטמא. ומקור הדברים
מירו' בברכות (פ"ו סוף ה"א) "פת טמאה ופת טהורה, אומר על
הטהורה", והובא להלכה בטור (סי' קסח ס"ד). ואמנם השו"ע
והפוסקים השמיטו הלכה זו, אכן זהו משום דאין זה שכיח
אצלנו שאין אנו אוכלין טהורות וכמש"כ הדרישה (שם סק"א),
והיינו בפת דעל כרחנו הוכשרה ונטמאה דכולנו טמאי מתים,
אבל בפירות שפיר משכח"ל שיהיו טהורים באופן שלא הוכשרו,
ויש להקדימם. [ונראה דדרגת קדימת פרי טהור שוה לחביב, דהא איתא בירו'
(שם) ובטור (שם) דפת נקיה טמאה ופת קיבר טהורה איזה שירצה יקדים, ומבואר
שם בב"י דמעלת נקי הוא משום דחביב ליה טפי, וא"כ חביב וטהור איזה שירצה
יקדים, ואם שניהם חביבים יש להקדים הטהור]. אכן קצת יש להפליא

ויש להוסיף, שיתכן גם האדנא פת טהורה, והוא שנעשה בפשוטי
כלי עץ על ידי טמא מת שהוא אינו מטמא בהסט, ובמים טהורים
שלא נגעה בהם טומאה, ויכול להיות גם למעשה היום לנוהגים
לאכול חולין בטהרה בעשרת ימי תשובה [יעוין בשל"ה הובא"ר שם] יש
להקדים פת טהורה אם יש להם, אלא שיש לעיין דהרי הוא מטמא
את הפת במה שאוכלה ברוקו, אמנם היא מח' אמרואים, דבמשנה
כלים פ"ח ובגמ' ערובין צח היה אוכל דבלה בידיים מסואבות ונטל
ידו וכו', ובירושלמי חגיגה [פ"ג ה"ג] ס"ל לחזקיה שדווקא בדבלה
הרוק מכשיר כיון שניחא ליה בהוצאתו אבל בכל אוכלין

בדין פת בטהרה

הרב מ.ט.א.

בגליון הקודם הובא מהירושלמי שיש לברך על פרי טהור והוא
קודם לפרי טמא, והנה בטור אור"ח סימן תר"ג הביא מירושלמי
לאכול בעי"ת חולין בטהרה, וכתב שם שמזה נהגו להמנע מפת
עכו"ם בעי"ת. ויש לעיין מה ענין פת עכו"ם לחולין בטהרה,
ולפי מה שהראשונים למדו דין קדימה בטמא וטהור לפת עכו"ם,
נראה שהוא משום מעלה וחביבות כעין נקיות, וכמ"ש שם
הכותב, אמנם מדברי הטור כאן חזינן שאינו משום מעלת

בענין אוכלין טמאים בימי טומאתו של חבר הרב ר.ה.

כתב המג"א ריש ס' ר"פ: "כתב הגאון בספר ברכת הזבח שאלני
הרב מהר"ר יאסקי יצ"ו אב"ד דק"ק ואדיסליב מצינו לחכמים
ראשונים שהיו אוכלין חוליהן על טהרת הקודש ומה היו אוכלין
בשבת דע"כ היו טבולי יום אחר התשמיש ואסורין לאכול מה
שנעשה עט"ק דטבול יום הוא שני וכו' ולענ"ד דלק"מ דעיקר
הכונה באכילת חולין עט"ק להרגיל עצמו לאכול קדשים בטהרה
כדאי בחולין פ"ב ובימי טומאתו אכלו חולין גרידא דאותו זמן לא
אכלו קדשים וע' בחולין דף ב' ע"ב וע' בגיטין דף נ"ד ועי"ל דאכלו
פת שלא הוכשר ושתו מים מן המעיין כמ"ש בשל"ה לעשות בי'
ימי התשובה", ע"כ, ומבואר שהקשה ברכת הזבח מה היו עושים
האוכלים על טהרת הקודש לאחר שנטמאו, וכתב על זה שהיו
אוכלים חולין גרידא שלא היו על טהרת הקודש, או שהיו אוכלים
פת שלא הוכשר ושתו מן המעיין באופן כזה שלא נטמאו המים
וכן היו מקיימים דין חולין שנעשו על טהרת הקודש.

והפנה המג"א לגמ' גיטין נד שמבואר שם שהמשלם חולין טמאים
תבוא עליו ברכה כיון דחזי בימי טומאתו, כלומר שעבור הכהן הוא
עדיף שישלם חולין טמאים, ובא המג"א להביא ראיה שבזמן

חביב, דאם כן הוא מה ענין בין זה לחולין בטהרה, דנראה
מהטור דבמה שאנו נמנעים מפת עכו"ם אנו מקיימים בזה
מעין הדין של אכילת חולין בטהרה, ונראה שכוונת הטור היא
באמת שעל פת עכו"ם ועל כל מאכליו יש טומאה כל שהיא,
ומחמת כן בעי"ת אנו מקיימים דין זה, ומצאתי בשל"ה,
באותיות, אות ט' כא', שכתב בשם האר"י שכוונת הטור היא
ממש כפשוטו לנהוג היום דין חולין בטהרה, ולא לאכול פת
עכו"ם כיון שהכל שם טמא בטומאת עכו"ם, אלא ללכת לבית
ישראל ששם יוכלו לברור את מה שטהור ואותו לאכול, והוא
על דרך מה שנתבאר.

זה שהיו טמאים אכלו חולין טמאים, מיהו יתכן שמיירי שם
בכל כהן ולא דווקא בכהן שאוכל חולין על טהרת הקודש או
על טהרת התרומה, ולכן עדיף לו שיהיו חולין טמאים. ועוד יש
לעיין הרי הטעם של חולין שנעשו על טהרת הקודש שיהא מורגל
באכילת קדשים הוא טעם רש"י, אך הר"מ בפ"ב דטהרות כתב שכל
ענין אכילת חולין על טהרת הקודש או התרומה הוא כדי להבדל
מע"ה, וא"כ לכא' גם בימי הטומאה שייך מעלה זו.

ויש לעיין עוד, דבגמ' פסחים טו מבואר לגבי חבית שהיתה בגת
התחתונה והיה בה חולין טמאים, ופרש"י שם: "טמאין. חולין
טמאין יש בה וראויין לו בימי טומאתו או למי שאינו אוכל חולין
בטהרה", ומבואר מדבריו שגם כהן האוכל חולין בטהרה יכול
לשתות משקין טמאים בימי טומאתו, וא"כ לעיקר הקושיא ודאי
שכיון שנטמאו אין להם לדאוג לאכול חולין טהורים.

ואולי יש לחלק בין מי שהוא טבול יום שעדיין כיון שהוא אינו
טמא לגמרי אלא רק לגבי תרומה וקדשים, ולחולין הוא טהור, יתכן
שאת אכילת החולין שלו יכול לקיים בטהרה כל שהיא, ומה שאין
כן מי שהוא טמא לגמרי אין לו להדר אחר אכילת חולין בטהרה,
ועוד יתכן שכל כוונת המג"א היא ממידת חסידות של לא לאכול
חולין טמאים, אבל לגבי עיקר התקנה של חבר לאכול חולין
בטהרה יכול לאכול בימי טומאתו חולין טמאים

טיבולו במשקה לאוכל חולין בטהרה

יש לעיין בטמא האוכל חולין בטהרה, כגון מה שכתב

השל"ה שנהגו חסידים ראשונים לאכול חולין בטהרה בעשרת ימי תשובה גם האידנא שכולנו טמאי מתים, אי יתכן שיוכל לאכול דבר שטיבולו במשקה, ועדיין יהא הכל טהור. ויסוד הענין הוא, שכדי לאכול חולין בטהרה אידנא, האוכל צריך להיות שאינו מוכשר, דאם הוא כבר הוכשר לטומאה על ידי שבא עליו אחד משבעה משקין הרי הוא מקבל טומאה, ונטמא במגע פיו של אדם האוכלו, ובשלמא לגבי נגיעה בידיים יתכן שנעשה כולו על ידי כלים שאינם מקבלים טומאה ומחמת כן לא טימאם, אבל באדם טמא, הוא מטמא את האוכל. ואם האדם עצמו היה רק שני לטומאה, כגון האוכל אוכל טמא וכוך מגזרת ח"י דבר, א"כ היה יכול לאכול חולין בטהרה, כיון שהוא שני ואין הוא עושה שלישי בחולין [ויש לעיין לענין הרוק, ואכ"מ], אבל כאשר הוא טמא מת גמור אינו יכול לאכול כן כלל. ולעצם הענין של משקה טהור האידנא יתכן בהחלט, כגון שנעשה על ידי טמאים שאינם מטמאים בהסט כגון טמא מת [ולא זב ונדה], על ידי פשוטי כלי עץ או כלים אחרים שאינם מקבלים טומאה, וכגון שסחטו זיתים או ענבים על ידי כלים אלו ומשקה היוצא מהם טהור. ולכא' נראה שאין שום אפשרות כזו מהטעם האמור, כיון שהוא מוכשר ונגע בפיו לא ימלט ממנו טומאה, מיהו יתכן זה אי מחזיק המאכל על ידי קיסם ארוך ותוחב לתוך בית הבליעה מקום שהוא בית הסתרים והוא אינו מטמא אחרים, וכך באמת המאכל ישאר טהור, אך בכל דרך אחרת אין אפשרות. וא"כ יש לעיין במנהג להטביל תפוח בדבש בראש השנה לסימנא טבא, היאך יתכן אי הוא אוכל חולין בטהרה האידנא אפ' שהוא טמא.

ויש מציאות שיהא אפשר להטביל תפוח בדבש ובכל זאת הכל יהא טהור, דדבש כל זמן שעודו בכוורת הוא אינו אוכל ואינו משקה, ואי רדה את הדבש הוא תלוי למה הוא נעשה, דאי נעשה לשם משקה אז כבר חל עליו שם משקה משעה שרדה אותו, אך אי חשבו לאוכלין בשעת הרדיה אין הוא מטמא טומאת משקין אלא טומאת אוכלין, והוא צריך הכשר ממקום אחר, ככל אוכלין. והנה מה שהוא מטביל את התפוח בדבש הוא דרך טיבול

והוא שימוש משקה, וכן רוב הדבש בעולם רובו לשתיה,

וא"כ יתכן, שאי בא להטביל תפוח בדבש יכול לרדות את הדבש משעוותו לשם אוכלין, כגון לתתו על הפת, ואז יהא עליו שם אוכל וזוהו יכול להטביל התפוח בדבש ועדיין יהא טהור, מיהו יצטרך באמת לחשוב כן ולהתכוון לכך, דאם לא כן הוי עליו שם משקה.

עוד יתכן לאכול תפוח בדבש לאוכל חולין בטהרה הוא בדבש קרוש, דכל זמן שהוא קרוש וקשה אינו משקה, וגם אינו מכשיר, וא"כ יכול לאוכלו כן [אי היה טהור, כמובן].

עוד מקום שיש לעיין בזה הוא מה שדנו האחרונים לגבי אגוזים המטגנים בדבש אי הוא צריך נטילת ידיים, והמ"ב בסימן קנ"ח הביא בזה כמה דעות, דדעת הט"ז שגם זה צריך נטילת ידיים דלא יצא מזה שם משקה, ודעת המג"א דכיון שנעשה בו שינוי מעשה להיותו אוכל כבר פקע הימנו שם משקה והוי כאוכל, ודעת החיי אדם שהוא תלוי למה נרדה הדבש, דאי קנה הדבש בשעוותו ורדה אותו לשימוש זה של אוכל א"צ נטילת ידיים אך אי רדה אותו לשם משקה או שקנה מעושי שכר שרוב עשיתם היא למשקה לא מהני וצריך נטילת ידיים גם לאחר מכן אפ' שהוא קרוש דלא יוצא מידי שם משקה.

והיה מקום לומר לפי דברי המג"א, דדבש שהוא משקה ונעשה בו מעשה להפוכו לאוכל דמהני לשיטתו, לבשל התפוח בדבש, וכך תו אינו משקה ואינו מכשיר. אך אינו מועיל לענין דידן, כיון שהרגע הראשון שהוא בא לבשל הדבש עדיין משקה, והא מכשיר את הפרי, ועוד אי מיירי בדבש טמא אפ' אי נתבשל לבד ונהיה לאוכל עדיין. הוא טמא, או מדין טומאה שבהם לאן הלכה או מחמת טומאת הטיפה האחרונה שנשארה לפני שקרש הכל והיא המטמאת את הכל [שני טעמים אלו מבוארים בסוגיא במסכת טהרות ריש פ"ג, ונפק"מ בזה בקרש הכל בבת אחת שטיפה אחרונה אין כאן שהרי הכל היה בבת אחת אבל עדיין שייך לומר בזה טומאה שבהם לאן הלכה, וענין זה שאי קפא בבת אחת מבואר במסכת נוזר נה.], וכל דברי המג"א נאמרו שלאחר שהוא כבר אוכל א"כ אין צריך ליטול ידיים מדין דבר שטיבולו במשקה, אבל עדיין יש בו טומאה, כמבואר.

נושא מהמשנה היומית

פרה פי"ב משנה ו' - הצלת אזור בצמיד פתיל

המוכשר כשר להזאה, ודלא כדברי המהרי"ח, ואשמעונין

בזה שאזור המתוקן להזאה אפ' אי הוא מוכשר לא נאמרו בו המעלות של מקום טהור, וכמו במשנה שם לגבי כלי הנעשה על טהרת החטאת שהוא נשמר לחטאת וכמו כן מים לפני קידוש שנשאבו לשם מי חטאת וכמו כן אי יחד אזור לחטאת, אין בו המעלה הזו של צ"פ.

ויש לעיין בדברי המהרי"ח היאך יתכן לומר שאזור המוכשר פסול, הרי מצינו בכמה מקומות שהיו שונים ומזים והרי הוכשר האזור במי חטאת עצמו וא"כ אמאי כשרה הזאה השניה, וע"כ צ"ל, וכן כתבו הרש"ש והחזון איש על דברי הר"ש שם לקמן, שהטעם הוא מפני חשש טומאה והיינו שהיה אזור שהוא מוכשר לחטאת ולא נשמר הרי הוא בחזקת טמא כמו כל הטמאים לחטאת, אבל אי הוכשר ונשמר הרי הוא כשר, ולפי זה באמת אזור המתוקן שכתב הר"ש אין הכוונה לאזור שהיה מתוקן אלא שלא היה נשמר, דזה פשיטא דבעי הכשר כדי להיטמא ובלי זה לא היה צריך לדון כלל מדין צ"פ, אלא הכוונה היא מוכשר ומיוחד לחטאת אבל ודאי היה מוכשר במשקה.

פי"ב מ"ו: "האזור המוכשר והמים שאינן מקודשים

וכלי ריקם הטהור לחטאת במגע ובמשא דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים במגע אבל לא במשא", וכתב הר"ש לעיל בריש פרקין: "תניא בתוספתא אזור המוכשר וכלים הטהורים לחטאת ניצולין בצמיד פתיל. פי' המוכשר מתוקן להזות בו וכלים הטהורין להניח בהן מי חטאת או אפר חטאת", והיינו שזוב המוכשר ניצול בצ"פ. מלשון הר"ש נראה שאזור המוכשר אין הכוונה היא לאזור שבאו עליו מים אלא לאזור מתוקן אבל אי באו עליו מים הרי הוא פסול. וכן הביא הר"ב את לשון הר"ש והקשה עליו בתוי"ט הרי אזור שאינו הוכשר במים אינו מקבל טומאה, אמנם בחידושי המהרי"ח כתב שכוונה היא שאזור המוכשר הרי הוא פסול כמו כל מעלות החטאת. ובאמת במשנה לקמן פי"ב איתא לפרוש הר"ש האזור המוכשר פסול. ולפרוש המהרי"ח מבואר שכל שהוא מוכשר הרי הוא טמא לענין זה ופסול.

ובמשנה כאן פרש שם הר"ב שהוא אזור שבאו עליו מים וכפרוש הר"מ שם, אמנם ברא"ש שם כתב שהוא מתוקן להזות בו, ואך הר"ש לא פרש בזה כלום, ומ"מ נראה גם בכוונת הר"ב שאזור

להצחצוח, דערמוזות, ובכל עניני הקובץ

03-6166360

טא קולי

פקס: 1533-6166360

לקבלת הקובץ במייל:

ולגליונות קודמים

T620@OKMAIL.CO.IL